

En Indberetning om Malt Herred fra Slutningen af det 17. Aarhundrede.

Af Assistent ved Landsarkivet i Viborg **Hans Knudsen.**

FØLGENDE Indberetning om Malt Herred findes i den til Landsarkivet i Viborg afleverede Del af Ribe Bispearkiv i en Pakke kaldet „Opsamlede Dokumenter“. Den er ilde medhandlet af Fugt og Ælde. En manglende Yderkant og talrige Huller i Papiret har besværliggjort Læsningen, men det er dog lykkedes i alt væsentligt at rekonstruere Teksten. Indberetningen er indsendt til Bispem i Ribe Christen Lodberg, der døde 12. Juni 1693. Af Teksten fremgaar det, at den er affattet efter 1684, men nøjere lader den sig ikke datere. Forfatteren navngiver sig ikke, men det har utvivlsomt været *Anders Stephensen Brandt*, Sognepræst til Vejen og Læborg 1676—1699 og fra 1684 Provst over Malt Herred. Efter Wibergs Præstehistorie har denne Mand været en forarmet Guldsmager, der kunde mane og vise igen og ideligt „laborerede“ i et lidet Hus Vest for Kirken. Den Interesse for Naturens Foreteelser, som Indberetningen vidner om, er i god Overensstemmelse med den formodede Forfatters Naturstudier, men Haandskriften peger ikke afgjort i den Retning. I Malt Herreds gejstlige Justitsprotokol findes der ganske vist et Stykke, der utvivlsomt er skrevet af den samme, som har skrevet Indberetningen, og det er underskrevet af Anders Stephensen, men andre Skriftstykker, der utvivlsomt er skrevet af ham, viser en noget afvigende, mere kursiv Haandskrift.

Optegnelsze

paa huis notabel nu kand findis i Malt herritt effter
min høyærverdige [bi]scop [d]octor Ch[ris]t[en] Lod-
berrig hans erindring og befalning.

Malt herret er en liden deel og den synderste part
aff Ylland effte[r]som Skodborg aae gjører skilsmis

imellom Ylland og Holsten (uanset, at nogle regner Holsten fra Dannevircke). Samme aae er temm[elig] stoer og uden tuivel derfor aff gammel tid satt til landskiel, thi in[gen] endnu ufortollet maa drifve hester eller quæg der ofver. Der sigis at samme Skodborg aae hafver i gamle dage været som en elff, at store skibe kunde seile der igiennem med deris vare fra Vestersøe og saasom in[den] udj landet handle og kiøbslaae, huor ud aff deris lossesteder hafver end[nu] naffn: saasom Skodborg (heller Skuedborg), Skudstrup, Skifflund, huilche steder ligger strax hos huer andre. Samme aae er somme steder dyb o[g] moradtzig, er icke ret fiskerig formedelst de mangfoldige Fiskeotter, huilcke opholder sig iblant de offverflødig fleg og moradtz om sommere[n] i Gamste søe, huor ingen kand giøre dennem nogen skade, men mo[d] vinteren, naar samme søe tilliggis med is, søge de forskrevne Skodborg [aae] og hafver deeris vinterleie under de Skodske aaebredder. H[vorfore] faa heller ingen fisk kand blifve til ofvers, men oppe [ved?] [Ve]ye, huor aaen er grund og strømmen striid, der findes Forreller, Gidder, Aaeborre, Skalle, Elridtzer, Gruntlinger, Aael, Negenøyen og en synderlig velsmagendis fisk, som kaldis Sterling, huis figur er denne: skillis fra andre fiske, som her findis, ved den brede finde paa ryggen og de schiel, som sidder i radde og iche skackviis.

Forskrevne Veyne aae formedelst den stride strøm og stedtzvarendis queld kand iche, i huor streng vinteren er, nogen tiid tilfrysze, huorfore naar langvarig vinter paakommer, da opholder sig der allehaande slags [van]dfugle som Suaner, Graa ender, Krijck ender, Dycker, Skallesluger, Vandpudszer, Gijszer [?], Blæszkocke¹,

¹ jvf. Blishøns.

Gaul¹, men iblant disse kommer undertiden fremmede og vdlendiske vandfugle, som jeg anno 1684 hafver med forundring se[et] og hafft i mine hænder, huorefore jeg samme vandfugle hafv[er kunnet] herhosz tegne.

Den første slax aff disse fugle hafver en bred hoell n[æb] blaae, føderne endogsaa blaae, fiederne ofver alt graae . . . . og sorte. Den anden slags hafver

en lang rød neb, en høy spidtz top [paa] hofvedet aff smalle sorte fiedere, en huid ring om halszen, li[dt] rødachtig for brystet, huid under buggen, røde føder,

¹ Knortegaas. H. F. Feilberg: Ordbog over jyske Almuesmaal.

Anm. De afbildede Fugle er af Ornitologen, Overlærer H. Chr. Mortensen ved Viborg Katedralskole, bestemte som ¹) en Bjergand, hun (*Fuligula marila*), ²) en Toppet Skallesluger (*Mergus serrator*), ³) en Sortand (*Oidemia nigra*).

ellers ofver [alt] sort. Den tridie slags er sort offver alt, med rød kam som en . . . hane.

Disse trende slags fugle, naar de først ankommer, ere de gandske fæde, hafver ingen afskye for nogen, huorføre mand platt kand g[aa] til at skyde dennem, saa det er at troe, at disze fugle kommer [fra] Grønland, Nova Zembla og andre stæder, som icke er bebygte med folch.

Ved aabredten udj forskrevne Veyne aae findis graa og huid krude. E[n] slags mineral hafver jeg for nogen tid fundet paa Vejne march saa stor som et eble, huilchet, der jeg slog i stycker, var det deelt im[ellem] tuende circuitiones inden til som en trind kule aff . . . her hos skickis.

End ogsaa skickis jt støcke flentesteen, huor udj en gandske muszskiel sees.

Paa [en] o]ben [mar]ck i Malt sogn er en sted, som findis raff, men icke i mengde.

Ved Klelund i Lindknud sogn er for nogle faae aare afbrendt en stor hede, aff huilchen jld den gandske mur heller tørive jord aldeelis blef fortæret, indtil den bare sand, huilchen sand ved st[ærck] blæst hafver forderffvit mange bøndergaarde, men siden hafver bøn[der]ne der omkring besaaed samme sandørck med Hellem heller frø aff Klitte-Thag, saa de icke alleeneste nogenledis ere fri for s[amme] sandknog, men end ogsaa hafver til deris quæg, som der til bl[iver] vaant, god fægang. Samme K[l]itte-Thag voxer udi buskeviisz o[g] samler sanden runt omkring sig i smaa top- per effter hos f[øl]gende figur.